

(...) Izbjegličko mnoštvo bilo je 15. svibnja izručeno jugopartizanima koji su izbjeglice na Križnom putu mučili i masovno ubijali. (...) U tim kolonama smrti nalazio se i fra Dane Čolak koji je s hrvatskim vojnicima dijelio životnu sudbinu. Nakon tri dana smrtonosna hoda, posve iscrpljen, izmrcvaren i duševno ojađen, negdje je oko 18. svibnja 1945. našao groznu i nasilnu smrt, najvjerojatnije u iskopanim rovovima kod Maribora u Sloveniji.«³⁶ Ilija Barbarić, pak, kratko bilježi da je fra Dane, pričuvni satnik Ustaške vojnice, »izručen od Engleza«, ali da je »ubijen kod Zagreba u koloni smrti u svibnju 1945.«³⁷, iako većina drugih pretpostavlja da je ubijen negdje u blizini Maribora. Vjerojatno se nikada ne će otkriti prava istina o tome. Kao, uostalom, i o tisućama, o desetcima tisuća drugih Hrvata koje su jugokomunisti pobili u proljeće 1945. Tako je okrutno uništen život mladoga svećenika, gotovo mladomisnika, koji je bio među najboljim studentima i prema tome velika nada Hercegovačke franjevačke provincije. Možemo samo pretpostaviti da bi ga provincijal slao na daljnji studij i da bi nakon toga bio profesor u gimnaziji na Širokom Brijegu ili na teologiji u Mostaru. Ako ne to, onda bi svakako bio vrstan dušobrižnik. A život mu je prekinut odmah na početku svećeničkoga

djelovanja i to samo iz jednoga razloga – iz mržnje na vjeru (*in odium fidei*).

Svakako nije na odmet spomenuti što o njemu pišu njegovi neprijatelji, oni koju su ga ubili bez mogućnosti obrane i bez ikakve formalne optužbe. Više je nego znakovito da mu ne znaju ni pravo prezime, pa ga Viktor Novak u svojoj monstruoznoj knjizi *Magnum crimen*, koja je nastala zapravo kao opravdanje jugokomunističkih zločina, redovito naziva Čelak, umjesto Čolak. Kao fra Danin zločin navodi se da je bio »ustaški satnik u IX. ustaškom zdrugu«³⁸, iako je fra Dane bio vojni dušobrižnik s činom satnika, a i to samo nekoliko posljednjih mjeseci rata, kako je naprijed pokazano, a nipošto djelatni časnik u ustaškoj vojsci koji bi imao bilo kakva dodira s ratnim djelovanjima. Stoga je najobičnija laž koju Novak iznosi na drugome mjestu: »Kao ustaški satnik (kapetan) bio je fra Dane Čelak, koji je učestvovao aktivno u borbama, ističući se kao vojnički rukovodilac protiv NOV-e.«³⁹ Fra Dane je bio vojni dušobrižnik i nikada nije imao nikakve veze s borbenim djelatnostima, a ne postoji ni jedan jedini dokument o tome. Jer da postoji, zacijelo bi ga Novak ili druga jugokomunistička literatura radosno objavila. ✍

³⁶ Dr. fra Č. MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 32. – 33.

³⁷ Ilija BARBARIĆ, *Nezavisna Država Hrvatska bilo je pravo ime. Moje ratne uspomene i doživljaji*, Naklada Bošković, Split, 2010., str. 149.

³⁸ Viktor NOVAK, *Magnum crimen. Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948., str. 659., 871. Pogrešno prezime fra Danino od Novaka preuzima i Milan BASTA, *Rat je završen 7 dana kasnije*, Zagreb – Novi Sad – Priština – Mostar – Opatija – Ljubljana, 1986., str. 164.

³⁹ V. NOVAK, *Magnum crimen*, str. 676.

VIJEST O ODVOĐENJU FRA STJEPANA NALETILIĆA

Dragi moj Vitomire!*

Budi junak, okrijepi se nadom u Providnost, nedaj se melankoliji, jer Ti javljam najcrnje vijesti, što se mogu javiti.

Znaš, da je fra Stjepan dobio išias i preko četiri mjeseca ove zime ležao u postelji, te sam tražio promjenu u samostan a da se preko ljeta liječi. Promina je bila i on je stavljen na Humac, da se liječi. On je se spremao i već je neke stvari svoje opremio bio do Bagarića, da tu uhvati kakov auto teretni ili kola, da stvari opremi na Humac. Istina pak nije još fra Damjan došao bio pa mu je to najteže bilo, da pogje i sam.

Megjutim noću izmegju 19/20 došli su partizani sa Ravnoga i Vukovskoga, te su zarobili njega, brata Mariću i Matišu Pavkovića, koji je te noći došao do fra Stjepana da štogod žita kupi. Bili su zarobili i momka nekoga Čolinu, ali su njega pustili iz ljubuške strane.

Ja sam lično bio u Kongori u prisustvu još petorice fratara 21/V. te će Te zanimati stvar, kako se je odigrala: Došli su komunisti i četnici, kako izgleda, izmegju ponoći i 1 sat po ponoći. Tražili su župnika, kao da je nečiji otac bolestan. Kad se momak probudio i uporno tražio čiji je otac i nakon višekratnog razjašnjavanja odgovorili su da je to narodna vojska. Kako je momak spavao u spratu istom, to je dojavio fra Stjepanu i spomenutoj dvojici,

* Pismo fra Fabijana Paponje fra Vitomiru Naletiliću u Rimu. Nalazi se u ostavštini fra Dominika Mandića, kutija 2, mapa 1, br. 24. (nelektorirano).

što se sprema, fra Stjepan je rekao da dobro zatvori oboja vrata od prizemlja. To je bio sav razgovor među njima. U isti mah su već prolomili ona vrata s vana, koja vode u kuhinju i iz kuhinje u ostalu kuću. Izgleda da su sva trojica bili u posebnim sobama i još zaključani. Provalili su fra Stjepanovu sobu, svezali mu ruke nazad, tako Marici i Matiši, a momak vidjevši opasnost, skočio je iz svoje sobe na van misleći da će se bijegom spasiti, ali po nesreći zbio je nogu a četnici ga opkolili te i njega svezali kao i njih. Iza toga su ga pitali, gdje se nalaze fra Stjepanova puška lovačka, pa vojnička, pa napokon flobert i revolver, našto je on odgovorio, da je sve to spakovano i opremljeno. Iza toga su ga pitali čiji su konji u štali, našto je rekao, da je jedan Maričin a drugi njegov.

Kroz to vrijeme su spakovali po kući što su našli i natovarili na obadva konja i potjerali poljem izmegju Lipe i Mandinog sela. Baš na izlasku iz polja s početka strane još su se jedanput vidjeli sva četvorica, ali se nijesu mogli ni riječi porazgovoriti niti se bolje vidjeti, jer je to bilo pred zoru. Na to su se četnici poredali, te su fra Stjepana prvog gonili, a za njim ostale. Momak, kako je bio zbio nogu, a ruke mu nazad svezane, te nije mogao više ići, molio je da mu ruke svežu sprijeda, te su mu molbu uslišali i još mu dali štap fra Stjepanov i išao je uza stranu možda pola sata, a na to je pao, jer mu je noga počela oticati. Tu su ga četnici ispitivali, odnijeli mu sat, guću i sve ostalo, što je imao.

Poslije toga su ga pustili na slobodu, ali kako nije mogao ići, puzao je neko vrijeme. To je bilo doba zore. Kasnije je zvao seljake i doveli mu kljusinu i tako dojašio do župnoga stana. Interesantno je da niko od seljaka ništa nije znao niti čuo dok se nije svanulo i zvonar Badža došao da služi misu.

Stvar je javljena talijanskim vlastima u Tomislavgradu, ali do sada većega ništa nije poduzeto. Išao je neki narednik naš, da stvar ispita i istraži u Kongoru. Po svim znacima izgleda da su otjerani u pravcu Ravnoga – Vukovskoga. Što će biti od njih? Bog zna! Izgleda da su neki pravoslavni iz Mandinog sela, koje je lani fra Stjepan spasio od smrti, otišli na Vukovsko, da ga spase, jer se boje, da bi moglo ondje stradati više ljudi. Siguran nijesam u tu vijest, ali se priča kao gotova stvar.

Kakova je kuća, župni stan? Vrata vanjska od kuhinje su razbijena, petora vrata u kući od soba razbijena, gdje su ljudi spavali. U kući nema ništa. Ne znam, da li je fra

Nekadašnja župna kuća u Kongori

Stjepan prije otjerao sve svoje stvari, ali izgleda da nije. Radio su mu sigurno digli i još ono inventara, što je mislio nasljedniku ostaviti. Pače izgleda da fra Stjepan nije otišao u habetu, jer mu je našast habet i pasić na vratima i kako se vrata otvorila, to su se priljubila uza zid, tako da neprijatelji nijesu to ni primjetili. Na sebi je odnio loden.

Je li živ? Vjerovatno, ako su ga četnici imali u rukama, a ako partizani onda je sumnjivo. Nade imade još dosta, sve nije propalo. On nije imao nikakvih ustaških znakova, niti Marica, a Matiša je imao legitimaciju ustaškoga taborskog zamjenika, pa će sigurno njemu biti najteže.

Danas je otišao provincijal u Tomislavgrad, te što će se uraditi, ne znam. Kad smo mi došli jučer u Kongoru, našli smo jedno pašče fra Stjepanovo, koje nam se nije dalo istjerati iz kuće, nego smo ga uzeli za vrat i izbacili na van. Prije smo ga udarali, da ga istjeramo iz kuće, ali ono jadno, kao da tuguje, samo leglo na pod i skiči, ali ga s mjesta nijesmo mogli potjerati. U crkvu nijesu ništa krećali.

Eto, dragi Vitomire, javljam Ti cijelu stvar, kako sam se na licu mjesta uvjerio. Ništa Ti nijesam sakrio. Nade još imade, da su živi, jer ovakvih slučajeva bilo je još i u Bosni, ali su za njih tražili ucjenu, pak su se fratri spasili, a i civila više.

Javljaajući Ti ove vijesti, nemoj je proklinjati. Javljam samo da se Bogu pomoliš i preporučiš ih Božijoj Providnosti.

Iskreno te pozdravlja!

O. Fabijan

Široki Brijeg, 22/V. 1942. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«, VIII., 2 (15),
Široki Brijeg, 2015. , srpanj – prosinac, 2015.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Zaključenje broja: 25. lipnja

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14, 88220 Široki
Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...
(s naznakom za Vicepostulaturu i za što):
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Pred nama je 15. broj ovoga našega glasila. Zacijelo razlog za malo slavije, ali ostavit ćemo to za neku drugu priliku. Sada nam je zauzeto raditi da se istina o prošlim vremenima konačno probije u našu javnost.

Mislimo da je to razumljivo samo po sebi? Ma nije! Čak ni tamo gdje smo nazgled mi sami sa sobom. Umjesto zanosa da se sve to istraži, događa se da se odmahuje rukom i kaže kako još nije sazrijelo vrijeme. A kada bi to bajno vrijeme trebalo sazrijeti? Takvi na to ne odgovaraju. No, mi možemo dotičnima reći da na taj način oni ponovo ubijaju već ubijene žrtve. Zvuči oporo i para uši, ali je istina. Treba se zaista nad svime time zamisliti.

Krivci smo ako dopustimo da jugokomunistička istina bude jedina istina koja će progovarati o našim pobijenima. Ne treba to biti ni neka naša istina. Neka to bude istina koja će odgovarati onomu što se zaista dogodilo. Tek tada će se određeni vjerojatno pokajati, oni koji nisu oprostili, to će vjerojatno također učiniti. Jugokomunistička suza nije nimalo vrjednija od suze njihovih žrtava.

U slučaju pobijenih hercegovačkih franjevac istina izgleda i ovako. Fra Leo Petrović, provincijal, štitio je u Mostaru obitelji jugokomunističkih pristaša i njihovih simpatizera, štitio je Židove i Srbe. Imamo svjedočanstva o tome i objavit ćemo ih u nekom od sljedećih brojeva *Stopama pobijenih*. Unatoč tomu, i mnogočemu sličnom, jugokomunisti su

ga ubili i do dana današnjega proglašuju ga fašistom. Smeta im i mrtav jer je volio svoj narod, svoju vjeru i sve druge narode. Dobro je to shvatio Europski parlament pa je komunizam proglasio totalitarnom ideologijom, jednako kao i nacionalsocijalizam i fašizam.

Živjeti nam je od istine koja oslobađa. Shvaća to i Hrvatski narodni sabor (HNS) BiH pa je još više podupro Odjel za Drugi svjetski i Domovinski rat. A on predstavlja koordinaciju dosad devet ustrojenih povjerenstava po općinama koja se trude iznijeti na svjetlo dana pravu istinu o Drugom svjetskom ratu i poraću. Još je mnogo ljudskih kostiju razasutih kojekuda po našoj domovini. I kao ljudi i kao kršćani trebamo ih dostojno pokopati i čuvati spomen na njih.

Mi ovdje na Širokom Brijegu, i drugdje, nastojimo obilježiti i spriječiti propadanje mjesta na kojima su ubijena naša franjevačka braća. Trenutno smo se malo više usredotočili na ratno sklonište, o čemu možete čitati u ovome broju. Hvala svima koji nam u tome pomažu na različite načine. Jedan je od njih da nam se daruje i klesani kamen, što također navodimo, a pritom kažu da im je to čast. Svjesni su, dakle, što se i zbog čega dogodilo.

Razmišljajmo pravilno, molimo se i onda će sve biti drukčije. Do sljedećeg broja neka vam je

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Glas o znakovima	43
Povijesne okolnosti	22	Odjek u umjetnosti	44
Povjerenstva	25	Nagradni natječaj	45
Stratišta	26	Utamničnici	49
Pobijeni	30	Podsjetnik	51
Glas o mučeništvu	37	Razgovor	57